

Kazimierz Misiaszek SDB¹

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego
w Warszawie
ORCID: 0000-0002-3606-9523

KATECHEZA W FUNKCJI BUDOWANIA KOŚCIOŁA WEDŁUG KS. FRANCISZKA BLACHNICKIEGO

*CATECHESIS IN THE FUNCTION OF BUILDING THE CHURCH
ACCORDING TO FR. FRANCISZEK BLACHNICKI*

ABSTRACT:

Dla ks. Franciszka Blachnickiego katecheza pozostawała w ścisłym związku z Kościołem. To w Kościele, jako podstawowej formacji chrześcijan (dorośli, młodzieży i dzieci), jest jej najwłaściwsze miejsce. Kościół jest zarówno podmiotem, celem, jak i przedmiotem katechezy. Zadaniem katechezy jest na pierwszym miejscu wprowadzanie w życie i doświadczenie Kościoła, bowiem natura katechezy wypływa z koncepcji Kościoła. Jeżeli więc Kościół jest wspólnotą, to katecheza ma za zadanie wprowadzać do niego, aby wierni mogli w nim nie tylko uczestniczyć, ale przede wszystkim go tworzyć. Ważne jest przy tym, aby katecheza także służyła procesowi wtajemniczenia chrześcijańskiego, odkrywając Kościół jako miejsce realizującego się misterium życia, zbawienia, uzdrowienia. Dlatego też ks. Blachnicki kładł mocny akcent na związek liturgii z katechezą, gdyż to właśnie w liturgii

For Fr. Franciszek Blachnicki, the catechesis was in close relationship with the Church. The most appropriate place for the catechesis as the fundamental formation of Christians (adults, youth and children) is in the Church which is both the subject, goal and subject of catechesis. The task of catechesis is, in the first place, the introduction and experience of the Church. The nature of catechesis stems from the concept of the Church. Therefore, if the Church is a community, the aim of catechesis is to introduce it to the faithful so that they may not only participate in it, but above all create it. It is important that catechesis also serves the process of Christian initiation, discovering the Church as a place of fulfilling the mystery of life, salvation and healing. Therefore, Fr. Blachnicki put a strong emphasis on the relationship between the liturgy and catechesis, because

¹ Ks. prof. dr hab. Kazimierz Misiaszek, salezjanin, kierownik Zakładu Teologii Pastoralnej i Katedry Dydaktyki katechetycznej w UKSW. Przewodniczący Stowarzyszenia Katechetów Polskich, Prezes Towarzystwa Naukowego Franciszka Salezego. Autor licznych prac z zakresu katechetyki wychowania chrześcijańskiego.

dokonywa się najpełniejszy proces wtajemniczenia. Innym zadaniem katechezy jest jej funkcja budzenia i rozwoju wiary. Wiara bowiem jest dla Kościoła fundamentem, a dla katechezy pierwszorzędnym celem. Ma ona mieć zarówno personalistyczny, jak i społeczny charakter. Ksiądz Blachnicki twierdził, że wiara, do której ma wychowywać katecheza, nie jest wiarą indywidualną, lecz wiarą Kościoła. Wielu chrześcijan, nawet gorliwych, przeżywa swoje życie chrześcijańskie u boku życia Kościoła, ale nie w Kościele. Tymczasem każdy chrześcijanin jest Kościołem, bo Kościół to Chrystus cały, głowa i członki, a członkami tymi jesteśmy my. I dlatego życie Kościoła wzrasta o tyle, o ile wzrasta życie wiary każdego z członków.

the most complete process of initiation takes place in the liturgy. Another task of catechesis is its function of awakening and developing faith. For faith is the foundation for the Church and the primary goal for catechesis. It is to be both personalistic and social in nature. Father Blachnicki claimed that catechesis educated faith was not an individual faith but the faith of the Church. Many Christians, even including those most zealous, live their Christian lives alongside the life of the Church, but not in the Church. In the meantime, every Christian is the Church, because the Church is the whole Christ, the head and members, and we are its members. For that reason, the life of the Church grows in so far as the life of faith of each member grows.

Słowa kluczowe: ks. Franciszek Blachnicki, koncepcja Kościoła, katecheza, życie i doświadczenie Kościoła, wiara i katecheza

Keywords: Fr. Franciszek Blachnicki, the concept of the Church, catechesis, life and experience of the Church, faith and catechesis

Dla ks. Franciszka Blachnickiego katecheza pozostawała w ścisłym związku z Kościołem. To w Kościele, jako podstawowej formacji chrześcijan (dorosłych, młodzieży i dzieci), jest jej najważniejsze miejsce. Kościół jest zarówno podmiotem, celem, jak i przedmiotem katechezy. Katecheza była więc dla ks. Blachnickiego zarówno eklezjologiczna, jak i eklezjotwórcza. Warto zatem dokonać analizy, aby zrozumieć, w jaki sposób i dlaczego katecheza ma budować Kościół i wspierać jego działalność. Najpierw jednak należy poznać, jak Sługa Boży rozumiał Kościół, aby móc zobaczyć, do jakiego Kościoła ma wychowywać katecheza.

1. KSIĘDZA FRANCISZKA BLACHNICKIEGO ROZUMIENIE KOŚCIOŁA

Refleksja ks. Franciszka Blachnickiego nad istotą Kościoła pokazuje, że chociaż podstawowe treści czerpał on przede wszystkim z dokumentów II Soboru Watykańskiego, to jednak w swoich opracowaniach prezentował także dość rozległy stan dyskusji poprzedzającej soborowe ujęcie Kościoła, zwłaszcza z zakresu teologii pastoralnej. Trzeba bowiem wiedzieć, że ks. Franciszek Blachnicki nie tyle pisał wprost o Kościele, ile najbardziej był zainteresowany poszukiwaniem istoty teologii pastoralnej integralnie związanej z Kościołem. Możemy jednak w jego opracowaniach znaleźć określone rozumienie Kościoła. Odwoływał się przede wszystkim do uznanych wówczas autorytetów z teologii pastoralnej i eklezjologii, głównie z obszaru języka niemieckiego. I właśnie dopiero tak poszerzony obraz

może w sposób pełniejszy oddać rozumienie Kościoła przez Blachnickiego, aby nie ulec mylnemu przekonaniu, że jego analizy na ten temat sprowadzają się do treści dokumentów soborowych, z których czerpał prawdę o Kościele jako wspólnocie ludu Bożego. Można uznać, że dorobek niemieckojęzycznej teologii pastoralnej stał się jego myślą, integralnie związaną także z jego własnymi próbami rozumienia teologii pastoralnej i Kościoła.

Przemyślenia Antoniego Grafa (1811–1867) uznał Blachnicki za rodzaj prawdziwego przewrotu kopernikańskiego w teologii pastoralnej. Jak pisał, „Antoniemu Grafowi zawdzięcza teologia pastoralna przede wszystkim myśl o podstawowym znaczeniu dla metodologii tej dyscypliny, a mianowicie, że określenia jej istoty, celu i podziału należy szukać w istocie Kościoła zjednoczonego z Chrystusem, swoją Głową. W konstruowaniu tej nauki [...] należy uwzględnić zarówno doświadczenie, jak i teologiczne pryncypia wyprowadzone z istoty Kościoła, przy czym muszą one pozostać czymś ostatnim i decydującym. Graf podejmuje więc świadomie próbę dedukowania koncepcji teologii pastoralnej z idei Kościoła”². Z koncepcji Grafa ks. Blachnicki zaczerpnął takie określenia Kościoła, jak: sprawiona przez Ducha Świętego forma nieprzerwanego uobecniania Bożych dzieł zbawczych, żywe trwanie i ciągłe uobecnianie dzieła zbawczego Boga, „który działał nie tylko na początku, zakładając go, ale działa nieustannie poprzez całą historię w nim”³. Mamy więc w określaniu Kościoła zarówno aspekty chrystologiczne, pneumatologiczne, jak i soteriologiczne, które będą pojawiały się w dalszym definiowaniu Kościoła przez Blachnickiego.

Znajdziemy w badaniach ks. Blachnickiego podstawową dla nowych ujęć teologii pastoralnej koncepcję Franciszka Ksawerego Arnolda (1898–1969), którą uważał za niezmiernie istotną dla swoich dalszych poszukiwań. W jego teologii pastoralnej ogólnej jest takie uzasadnienie wkładu Arnolda: „Ze studiów historyczno-pastoralnych Arnolda wynika dla teologii pastoralnej jeden ważny i zasadniczy postulat: Musi ona z poznanej w świetle Objawienia istoty Kościoła wyprowadzać zasady dla jego pastoralnej działalności”⁴. Kościół jest więc źródłem duszpasterskiego działania wspólnoty ludu Bożego, a przede wszystkim narzędziem pośrednictwa zbawczego, stojąc w służbie tego procesu. To, w jaki sposób jest rozumiany Kościół, wpływa w sposób determinujący na charakter jego działalności duszpasterskiej, a jest on przede wszystkim ujmowany w świetle tajemnicy Objawienia, będąc rzeczywistością bosko-ludzką, co dla ks. F. Blachnickiego było ważne, aby pogłębiać to właśnie jego ujęcie, jak również odejść zdecydowanie od redukcyjnych, głównie antropocentrycznych, koncepcji teolo-

² F. Blachnicki, *Teologia pastoralna ogólna*, t. 1, cz. 2: *Eklezjologiczna dedukcja teologii pastoralnej*, Warszawa 2015, s. 59.

³ Tamże, s. 61. Książd Blachnicki czerpał treści z dzieła A. Grafa, *Kritische Darstellung des gegenwärtigen Zustandes der praktischen Theologie*, Tübingen 1841.

⁴ F. Blachnicki, *Teologia pastoralna ogólna. Eklezjologiczna dedukcja...*, dz. cyt., s. 34. Zob. M. Marczewski, *Posługa zbawcza Kościoła w ujęciu ks. Franciszka Blachnickiego*, Lublin 2000, s. 120-123.

gii pastoralnej. Podkreślając znaczenie bosko-ludzkiej zasady Arnolda, zwracał on przede wszystkim uwagę na istotę pośrednictwa zbawczego Kościoła, które trzeba właściwie rozumieć. Pisał: „[...] pośrednictwo musi być tak pojmowane i sprawowane, aby ukazywało Boga jako *subiectum principale* [podmiot istotny]. Bóg musi jakby *przeziierać* poprzez czynności, akty ludzkiego pośrednictwa w Kościele, musi być w jakiś sposób widoczne i poznawalne, że Bóg stoi za nimi i że pośrednictwo [Kościoła] jest działaniem narzędnym, zastępczym”⁵. W tej koncepcji unika się zarówno przeakcentowania elementu ludzkiego i naturalnego (niebezpieczeństwo antropocentryzmu teologicznopastoralnego), jak i przeakcentowania elementu boskiego i nadprzyrodzonego (niebezpieczeństwo teocentryzmu teologicznopastoralnego)⁶. Kościół więc jest rozumiany jako służebne narzędzie w procesie pośrednictwa zbawczego, a myśl ta będzie się przewijać w wielu dalszych analizach podejmowanych przez Blachnickiego.

Koniecznym dopełnieniem obrazu Kościoła jako pośrednika zbawienia jest uwzględnienie Chrystusa jako jedyne Pośrednika, a więc uwzględnienie wymiaru chrystologicznego, kluczowego dla rozumienia Kościoła. Kościół nie może zapominać, że to właśnie Chrystus jest prototypem pośrednictwa zbawczego, które musi on zawsze zachowywać w swojej świadomości. Ksiądz Blachnicki podkreślał z naciskiem, za Arnoldem, że „u podstaw wszelkiej działalności duszpasterskiej Kościoła musi się zawsze znajdować integralny i dogmatycznie poprawny obraz Chrystusa”⁷. W przeciwnym wypadku ryzykuje się w duszpasterstwie i pobożności powstanie wielu typów wypaczeń.

Z teologicznopastoralnej twórczości Karola Delahaye⁸, ucznia Arnolda, Blachnicki zaczerpnął obraz Kościoła jako Matki (*Ecclesia Mater*), stale rodzącej nowych jego członków (*mater semper in partu*). Należy nadmienić, że określenie Kościoła jako matki znajduje się także w Konstytucji dogmatycznej o Kościele *Lumen gentium* (KK 6). Jego zadaniem jest być pośrednikiem zbawienia w sensie rodzenia, karmienia i opieki nad nim. „W ten sposób służąc, Kościół – Matka przekazuje ludzkości to wszystko, co otrzymał dzięki swemu zjednoczeniu z Chrystusem. Rodzi, karmi, wychowuje przy tym swoje dzieci nie dla siebie, ale dla Królestwa Bożego”⁹. To macierzyńskie zadanie posiada zarazem specyficzny charakter, ujawniający się w prawdzie, że kształtowanie Chrystusa w wiernych przez posługę Kościoła ma odbywać się tak, aby dzieci Kościoła same stawały się Kościołem, doskonaląc się i wypełniając jego zadania¹⁰. Obraz ten znajdzie uzu-

⁵ F. Blachnicki, *Teologia pastoralna ogólna. Eklezjologiczna dedukcja...*, dz. cyt., s. 80. Wykaz prac F. K. Arnolda na temat zasady bosko-ludzkiej jest zawarty w niniejszym tomie, s. 77, przyp. 63.

⁶ Tamże, s. 81.

⁷ Tamże, s. 82.

⁸ K. Delahaye, *Erneuerung der Seelsorgsformen aus der Sicht der frühen Patristik. Ein Beitrag zur theologischen Grundlegung kirchlicher Seelsorge*, Freiburg 1958.

⁹ F. Blachnicki, *Teologia pastoralna ogólna. Eklezjologiczna dedukcja...*, dz. cyt., s. 98.

¹⁰ Tamże, s. 99.

pełnienie w analizach pastoralnych ks. Blachnickiego poprzez połączenie prawdy o macierzyństwie z prawdą o Kościele rozumianym jako Oblubienica Chrystusa. I to właśnie te dwa wymiary oddają, według ks. Blachnickiego, najgłębszą istotę Kościoła. „Kościół jest *Oblubienicą* Chrystusa, oddaną Mu całkowicie w oblubieńczej miłości: o ile jest oblubienicą, o tyle jest matką w porządku nadprzyrodzonym. [...] Oddając się Chrystusowi, będąc Jego *Oblubienicą*, Kościół zarazem rodzi Chrystusa i jest Jego matką, a tym samym jest także pośrednikiem zbawienia”¹¹. I ta myśl Sługi Bożego znajdzie także swoje miejsce w nauczaniu Jana Pawła II, na przykład w jego liście *Mulieris dignitatem*¹². Czerpie przy tym wzór z Maryi, która jest prototypem Kościoła i wszelkiego zjednoczenia z Bogiem w Chrystusie¹³.

Z teologii pastoralnej w ujęciu Karla Rahnera oraz H. Schustera¹⁴ ks. Blachnicki zaczerpnął myśl, że w rozumieniu Kościoła nie wolno ograniczać się do jednego tylko aspektu, ale koniecznie uwzględniać należy jego totalną i dynamiczną istotę. „Kościół musi być ujęty jako wielkość sakramentalna, historyczna i zarazem społeczna”¹⁵. Jest on z jednej strony zakorzeniony w historii jako uobecnienie i ucieleśnienie Bożego planu zbawczego, z drugiej zaś „uobecnia osobowe oddanie się Boga pojedynczemu człowiekowi, który może je osiągnąć tylko jako trwające w Kościele i stające się w nim historycznym wydarzeniem”¹⁶. To określenie możemy dopełnić innym przytaczanym przez F. Blachnickiego: Kościół jest „społecznie ukonstytuowaną wspólnotą, w której eschatologicznie dopełnione Objawienie Boże (jako Jego samooddanie się) przez wiarę, nadzieję i miłość pozostaje w Chrystusie obecne w świecie jako *rzeczywistość* (*Wirklichkeit*) i *prawda* (*Wahrheit*)”¹⁷. Ważne wydaje się także stwierdzenie Rahnera o Kościele jako wspólnotcie, która się samorealizuje we wszystkich swoich wymiarach, które ks. Blachnicki określał jako urzeczywistnianie się Kościoła¹⁸.

Wyraźne rozumienie Kościoła jako wspólnoty ks. Blachnicki odnalazł w twórczości wiedeńskiego pastorałisty Ferdynanda Klostermanna (1907–1982). Wspólnota ta jest wartością trwałą, zarazem tajemnicą, a wejście do niej dokonuje się poprzez osobiste akty, „w których człowiek w wierze i miłości odpowiada na wezwanie Chrystusa. Jednak personalne akty konstytuujące spotkanie z Chrystusem mogą się dokonać w macierzyńskim łonie chrześcijańskiej wspólnoty, w której rozbrzmiewa Słowo Pana i dokonuje się uczestnictwo w Ciele i Krwi Pana. Poza tym przez osobiste akty wiary i miłości zawsze już buduje się Kościół jako wspólnota, jako dom i świątynia Boga. Kościół jest budowany przez wszystkie w stanie

¹¹ Tamże, s. 108.

¹² Jan Paweł II, List apostolski *Mulieris dignitatem*, rozdz. VII.

¹³ F. Blachnicki, *Teologia pastoralna ogólna. Eklezjologiczna dedukcja...*, dz. cyt., s. 114.

¹⁴ Wykaz prac Rahnera i Schustera jest zawarty w niniejszym tomie, w przypisach na s. 121-123.

¹⁵ Tamże, s. 123.

¹⁶ Tamże, s. 124.

¹⁷ Tamże, s. 146.

¹⁸ Zob. M. Marczewski, *Posługa zbawcza Kościoła...*, dz. cyt., s. 124.

łaski wykonywane czyny swoich wiernych. Kościół nie może więc być rozumiany jako luźny związek jednostek, z których każdy szuka tylko swego indywidualnego zbawienia, ale jest wspólnotą, przez którą każdy otrzymuje zbawienie”¹⁹.

Potwierdzenie rozumienia Kościoła jako wspólnoty dokonano się podczas II Soboru Watykańskiego. Dokumenty soborowe na ten temat stały się dla ks. F. Blachnickiego podstawowym źródłem inspiracji, a Kościołowi jako wspólnocie poświęcił znaczną część swojej teologii pastoralnej ogólnej, w jej części poświęconej eklezjologicznej dedukcji teologii pastoralnej, a także niektóre swoje opracowania o charakterze pastoralnym²⁰. Wydaje się, że właśnie ta prawda o Kościele jako wspólnocie stała się dla niego ideą wiodącą nie tylko w refleksji naukowej, ale i w działaniach praktycznych, czego wyrazem jest zbudowany przez niego Ruch Światło-Życie, jako żywa wspólnota Kościoła²¹.

Zafascynowany eklezjologią soborową, Blachnicki szukał w niej nie tylko zasad dla swojej teologii pastoralnej, ale też przedstawiał w oparciu o nią szersze rozumienie Kościoła jako wspólnoty. Wyraźnie stwierdził, że „ujęcie Kościoła jako wspólnoty w Chrystusie jest myślą wiodącą eklezjologii Vaticanum II”²², w której wyraziście wybrzmiewa idea wspólnoty w Chrystusie i jest myślą przewodnią przenikającą wszystko, zaś sama prawda o wspólnocie jest skutecznym znakiem Kościoła, co szczególnie dostrzega się w Konstytucji o liturgii świętej *Sacrosanctum concilium* oraz Konstytucji dogmatycznej o Kościele *Lumen gentium*. Kościół jest jednak wspólnotą nie tyle w sensie socjologicznym, ile teologicznym, a więc jako wspólnota jest tajemnicą jedności, zgromadzeniem ludzi w jedno w realizowaniu planów Ojca w zjednoczeniu z Chrystusem w miłości Ducha Świętego. Jest więc ludem zjednoczonym jednością Ojca, Syna i Ducha Świętego. Więcej, jest „wspólnotą wiary, nadziei i miłości, widzialnym organizmem i mistycznym ciałem Chrystusa, [...] wspólnotą duchową”²³. I w tym znaczeniu pojęcie wspólnoty w Chrystusie jest najbliższe celom życia i działania Kościoła.

Ksiądz Blachnicki zdecydowanie przeciwstawiał się indywidualistycznej i prawno-organizacyjnej koncepcji Kościoła, wykazując, że jest on „społecznością doskonałą, a więc posiadającą wszystkie elementy potrzebne do istnienia, działania i rozwoju. Istotny problem leży w ujęciu Kościoła jako społeczności

¹⁹ Tamże, s. 171. Wykaz prac Klostermanna – zob. tamże, przypisy za s. 169-170. Zob. M. Marczewski, *Posługa zbawcza Kościoła...*, dz. cyt., s. 128-133.

²⁰ F. Blachnicki, *Pisma pastoralne. Teologia pastoralna ogólna*, t. 1, cz. 1: *Wstęp do teologii pastoralnej. Teologiczne zasady duszpasterstwa*, Warszawa 2013.

²¹ Zob. W. Szymczak, *Promotor wspólnoty – zwiastun „wiosny Kościoła”*, „Ateneum Kapłańskie” 170(2018) z. 1, s. 21-41; A. Czaja, *Communio w eklezjologii Soboru Watykańskiego II i w dokumentach posoborowych*, w: *Communio w chrześcijańskiej refleksji o Kościele*, red. A. Czaja, M. Marczewski, Lublin 2004, s. 109-133.

²² F. Blachnicki, *Pisma pastoralne. Teologia pastoralna ogólna*, dz. cyt., s. 194; zob. także s. 194-195.

²³ Tamże, s. 197. Zob. M. Marczewski, *Posługa zbawcza Kościoła...*, dz. cyt., s. 195-238 (zwl. rozdz. IV w cz. 1: *Eklezjologia wspólnoty*).

i jako wspólnoty [...], wspólnotę konstytuuje więź wewnętrzna, o wiele głębsza niż więź socjologiczna, prawno-organizacyjna, wystarczająca dla społeczności. Dlatego ogólny kierunek poszukiwania odnowy eklezjologicznej idzie w kierunku krytyki niewystarczalności tradycyjnego ujęcia Kościoła w kategoriach socjologiczno-prawnych (Kościół jako *societas perfecta*) oraz elementów konstytuujących głębszą więź Kościoła pojętego jako wspólnota (*communio*)”²⁴.

Zdaniem ks. Blachnickiego połączenie pojęcia Kościoła jako wspólnoty z rozumieniem go jako powszechnego sakramentu zbawienia (za Y. Congarem) „odślania nieoczekiwanie jak najściślejsze i wzajemne powiązania obu ujęć. Okazuje się, że *concept* [pomysł] wspólnoty wyjaśnia dopiero właściwą treść ujęcia Kościoła – sakramentu, a z drugiej strony pojęcie sakramentu określa, w jakim sensie Kościół jest wspólnotą. Ścisłe powiązanie tych dwóch określeń znalazło już swój wyraz [nie tylko] w samych sformułowaniach *Konstytucji dogmatycznej o Kościele*. Nazywając Kościół sakramentem, określają one równocześnie bliżej, że Kościół jest sakramentem jedności i zjednoczenia (KK 1; KDK 42; KL 26), sakramentem zbawienia (KK 48; KDK 45; DM 5) i sakramentem zbawczej jedności (KK 9; KDK 42). Dokumenty soborowe nie wiążą wprawdzie wprost pojęcia sakramentu z ujęciem wspólnoty, używają jednak terminów równoznacznych. Jest nim nazwa *jedność* lub *zjednoczenie*. [...] chodzi zawsze o zjednoczenie ludzi z Bogiem i pomiędzy sobą w Chrystusie, a *jedność* pokrywa się z treścią terminu *koinōnia* (wspólnota)”²⁵. W tym kontekście proponuje, aby Kościół nazywać także sakramentem wspólnoty, w którym człowiek wchodzi w związek z Bogiem i pogłębia zarazem swoje związki z innymi ludźmi²⁶. Za Konstytucją dogmatyczną o Kościele *Lumen gentium* przekonywał, że u podstaw tej tajemnicy jedności jest Trójca Święta, stąd dla niego w tym właśnie fakcie tkwi najgłębsza tajemnica jedności i wspólnoty Kościoła²⁷.

Pogłębiając temat jedności i wspólnoty, ks. Blachnicki odwoływał się także do innych stwierdzeń soboru, powtarzając za Konstytucją dogmatyczną o Kościele (KK 8), że jest on również wspólnotą wiary, nadziei i miłości, jak również za Dekretem o ekumenizmie (DE 2), że jest jednością wiary, nadziei i miłości. Uzasadniał, że „w dokumentach soborowych bardzo często wskazuje się na cnoty teologiczne jako na właściwą więź konstytuującą naszą jedność z Chrystusem w Kościele. One aktualizują nasze osobowe odniesienie do Boga. Szczególną rolę odgrywa tutaj wiara. Wiara, pojęta jako osobowa relacja do Chrystusa obecnego w swoim Słowie przepowiadającym w Kościele (DK 4; DA 11; KK 17), jest fundamentem Kościoła, przez nią wchodzi człowiek do jego wspólnoty, bo Bóg,

²⁴ F. Blachnicki, *Teologia pastoralna ogólna. Eklezjologiczna dedukcja...*, dz. cyt., s. 203.

²⁵ Tenże, *Pisma pastoralne. Teologia pastoralna ogólna*, dz. cyt., s. 232.

²⁶ Zob. M. Marczewski, *Kościół jest sakramentem wspólnoty (Ks. Franciszek Blachnicki 1921–1987)*, w: *Communio w chrześcijańskiej refleksji...*, dz. cyt., s. 161–188.

²⁷ F. Blachnicki, *Pisma pastoralne. Teologia pastoralna ogólna*, dz. cyt., s. 231–233, 247.

Przedwieczny Ojciec, „wierzących [...] w Chrystusa postanowił zgromadzić w Kościele świętym”²⁸.

Tak rozumiany Kościół jest także wspólnotą braterską, co dla ks. Blachnickiego jest faktem wypływającym zarówno z naturalnych przesłanek życia społecznego, jak i z prawdy biblijnej oraz refleksji teologicznej. W tym zakresie odwoływał się on przede wszystkim do stwierdzenia zawartego w Konstytucji duszpasterskiej o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes*: „Bóg, który wszystko otacza ojcowską opieką, zechciał, by wszyscy ludzie tworzyli jedną rodzinę i odnosili się do siebie wzajemnie w duchu braterstwa” (KDK 24). Podkreślał, że źródłem tego braterstwa jest Chrystus, który przez wcielenie stał się bratem dla ludzi i zarazem fundamentem nowego braterstwa pomiędzy nimi (KK 7, 26, 32). To Chrystus także jasno w swoim przepowiadaniu polecił swoim uczniom, aby odnosili się do siebie nawzajem jak bracia (KDK 22). Uzasadniając dalej, pisał, że „w pojęciu braterstwa i braterskiej wspólnoty [...] akcent spoczywa na relacji osób i grup osobowych do wspólnoty, chodzi tu więc o konkretną, żywą relację osoby do osoby, a więc o miłość braterską”²⁹.

Tak rozumiany Kościół realizuje swoje cele apostołskie, jednakże nie tylko poprzez swoich pasterzy, ale wszystkich wiernych, co zawarte jest w nauce o powszechnym kapłaństwie całego ludu Bożego³⁰. Powołując się na Dekret o posłudze i życiu kapłanów *Presbyterorum ordinis*, Blachnicki pisał, że wszyscy wierni „składają Bogu duchowe ofiary przez Jezusa Chrystusa i ogłaszają wielkie działania Tego, który ich wezwał z ciemności do przedziwnego swojego światła. Nie ma więc członka, który nie miałby udziału w posłannictwie całego Ciała, lecz każdy powinien uznać w swoim sercu Jezusa jako świętego i duchem prorocstwa dawać świadectwo o Nim” (DK 2)³¹. Tak więc cały lud Boży podejmuje cele Kościoła.

2. KATECHEZA WPROWADZANIEM W ŻYCIE I DOŚWIADCZENIE KOŚCIOŁA

Temat dotyczący wkładu katechezy na rzecz budowy Kościoła i pogłębiania doświadczeń eklezjalnych wśród katechizowanych w pismach ks. Franciszka Blachnickiego zasadniczo obejmuje dwa aspekty: aspekt wprowadzania w życie i doświadczenie Kościoła oraz aspekt wiary jako celu katechezy i fundamentu życia Kościoła. Inne kwestie w bogatej twórczości pastoralnej i katechetycznej Sługi Bożego mają szeroki zasięg problemowy, ukazując katechezę w jej wielorakich wymiarach: koncepcji katechezy, kerygmy i katechezy kerygmatycznej,

²⁸ F. Blachnicki, *Pisma pastoralne. Teologia pastoralna ogólna*, dz. cyt., s. 255 (także 257); zob. M. Marczewski, *Słowo – wiara – sakrament. U źródeł Kościoła-Osoby*, „Ateneum Kapłańskie” 170(2018) z. 2, s. 274-275.

²⁹ F. Blachnicki, *Teologia pastoralna ogólna. Eklezjologiczna dedukcja...*, dz. cyt., s. 285.

³⁰ Tamże, s. 325.

³¹ Tamże, s. 325-326.

chrystocentryzmu, liturgii i katechezy, wymiaru moralnego katechezy, metodyki katechetycznej. Nie wiążą się jednak wprost z naszym tematem.

Ksiądz Franciszek Blachnicki jasno wyrażał myśl na temat związków katechezy z Kościołem. Twierdził, że była ona od samego swojego początku związana z Kościołem, jeśli weźmie się pod uwagę jej naturę i cel oraz charakter posłannictwa Kościoła. Umieszczał ją w szeroko rozumianej teologii pastoralnej (praktycznej), jako integralną jej część. Podobnie też jak w przypadku określania istoty teologii pastoralnej, tak i w odniesieniu do katechezy widział konieczność wydobywania jej natury i celu z istoty Kościoła. Dla niego katecheza zawsze powinna być postrzegana w ujęciu eklezjalnym. To jego rozumienie natury katechezy znajduje dzisiaj już trwałe miejsce zarówno w nauczaniu Kościoła³², w teologii, jak i w eklezjologii katechezy, gdy z pewną oczywistością pisze się, że Kościół tworzy katechezę, a katecheza buduje Kościół³³. Również *Dyrektorium katechetyczne* ujmuje katechezę w ujęciu eklezjalnym³⁴.

Przytaczając opinie niektórych teologów, szczególnie z obszaru języka niemieckiego, ks. F. Blachnicki krytycznie odnosił się do ich propozycji zbyt indywidualistycznego określenia celu katechezy jako subiektywnego uznania potrzebnych chrześcijaninowi wartości do jego rozwoju duchowego³⁵. Bardziej pragnął ją widzieć w jej szerokim eklezjologicznym ujęciu. Twierdził, że „katecheza przeznaczona dla ochrzczonych członków Kościoła nie ma przygotowywać dopiero do wejścia do Kościoła. Natomiast ma pomóc, aby ochrzczeni przyswoili sobie świadomie w wierze otrzymaną rzeczywistość zbawienia, w miarę ich wzrastającej zdolności i aby byli zdolni, jako członkowie Kościoła, wypełniać postawione im przez Boga zadanie. Katecheza zawsze musi być otwarta w kierunku celu pojętego eschatologicznie”³⁶.

Bliższe określenie eklezjalne natury i celu katechezy ks. Blachnicki dostrzegał „we współczesnej teologii pastoralnej, która wśród podstawowych funkcji, przez które Kościół się urzeczywistnia, wylicza także katechetyczne przepowiadanie słowa Bożego”³⁷. Tę funkcję wiązał przede wszystkim z katechumenatem, twierdząc, że ma on swoje źródło w nakazie Chrystusa: „nauczajcie wszystkie narody” (Mt 28,19). Katechumenat bowiem, rozumiany w sposób szeroki, był instytu-

³² Zob. np. Jan Paweł II, Adhortacja apostołska *Catechesi tradendae*, rozdz. II i III.

³³ Zob. E. Alberich, *Katecheza dzisiaj. Podręcznik katechetyki fundamentalnej*, Warszawa 2003, s. 182-193.

³⁴ Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, *Dyrektorium katechetyczne*, Watykan 2020 (wyd. pol. Kielce 2020), cz. I, rozdz. 3; cz. III, rozdz. 9.

³⁵ F. Blachnicki, *Pisma katechetyczne*, t. 2: *Katechetyka fundamentalna*, Warszawa 2006, s. 160-162.

³⁶ Tamże, s. 166; zob. K. Misiaszek, *Kościół jako komunija w przekazie katechetycznym*, w: *Communio w chrześcijańskiej refleksji...*, dz. cyt., s. 445-461.

³⁷ F. Blachnicki, *Pisma katechetyczne. Katechetyka fundamentalna*, dz. cyt., s. 167; zob. K. Misiaszek, *Ks. Franciszek Blachnicki twórcą nowego ujęcia katechetyki i katechezy*, „Ateneum Kapańskie” 170(2018) z. 2, s. 249-254.

cją, do której w sposób planowy przyjmowano katechumenów do grona uczniów i roztaczano nad nimi systematyczną opiekę. Sługa Boży powoływał się przy tym na nauczanie św. Piotra o Kościele jako budowli złożonej z żywych kamieni (1P 2,5), na *Pasterza Hermasa* (1,3; 3-7) oraz na obraz Kościoła jako *Ecclesia Mater*³⁸. Doprecyzowywał, że katechumenat należy rozumieć jako „formę opieki roztaczanej przez Kościół nad wszystkimi jeszcze niedojrzałymi w wierze. [...] Kościół jako rzeczywistość dynamiczna, jako lud Boży i matka wierzących, musi zawsze patrzeć w przyszłość, troszczyć się o pokolenia dorastające i przygotować je Panu. Dla spełnienia tego zadania Kościół winien być całkowicie obecny w swoim czasie i musi znaleźć formę katechumenatu dostosowaną do wymagań danej godziny zbawienia – *kairos*”³⁹.

Inne uzasadnienie eklezjalnego charakteru katechezy, szczególnie – jak się wydaje – bliskie ks. Blachnickiemu, zawiera opinia francuskiego katechetyka André Liégé’a, który umieszczał katechezę w ramach tradycji Kościoła. Jak relacjonował Blachnicki, tę tradycję pojmował swoiście: „utożsamia się ona z Kościołem który jest żywą Tradycją, permanentnie trwającym w historii słowem Bożym. Słowo Boże z objawienia staje się w Kościele żywą tradycją. Jedną z form tej tradycji jest katecheza. Katecheza jest więc aktem Kościoła. Kościół od początku jest w niej zaangażowany. Z tego wynika, że także ten, kto katechizuje, musi tkwić głęboko w Kościele swoją wiarą i egzystencją”⁴⁰.

Podane przez ks. Blachnickiego uzasadnienia eklezjalnej natury katechezy nie wyczerpują związków katechezy z Kościołem. Było dla niego czymś oczywistym, że katecheza musi mieć swój integralny związek z liturgią. Jeżeli bowiem katechumenat wprowadza w życie społeczności Kościoła, w którym katechumen ma później, już jako ochrzczony, zjednoczyć się z Chrystusem, być wszczepionym w Jego paschalne misterium poprzez sakrament chrztu i Eucharystii, to Kościół musi się ujawniać jako społeczność liturgiczna, eucharystyczna. Ta społeczność przyjmowała katechumena „w siebie”, rozbudzając w nim wiarę i podtrzymując ją. Z tego faktu wynikało logicznie dla Sługi Bożego, że katecheza staje się – jak twierdził – „mistagogią, prowadzeniem ku chrześcijańskiej inicjacji i chrześcijańskiemu wtajemniczeniu w misterium Chrystusa i Jego Kościoła, włączaniem w społeczność wierzących i modlących się, zgromadzonych wokół ołtarza chrześcijan”⁴¹. W swojej *Katechetyce fundamentalnej* dopowiedział, że Kościół istnieje po to, aby urzeczywistniała się w nim tajemnica paschalna Chrystusa, a wprowadzać dzieci w Kościół, to „przygotowywać je do coraz bardziej świadomego

³⁸ F. Blachnicki, *Pisma katechetyczne. Katechetyka fundamentalna*, dz. cyt., s. 168.

³⁹ Tamże, s. 169.

⁴⁰ Tamże, s. 170.

⁴¹ F. Blachnicki, *Pisma katechetyczne*, t. 1: *Kerygmatyczna odnowa katechezy (Zorientowanie w problematyce)*, Warszawa 2005, s. 131. Na szczególną rolę liturgii w procesie przepowiadania słowa Bożego i życiu Kościoła zwraca uwagę papież Benedykt XVI w adhortacji *Verbum Domini. O słowie Bożym w życiu i misji Kościoła*, Rzym 2010, nr 52-55.

i pełnego udziału w misterium eucharystycznym oraz do spotkania z Chrystusem w pozostałych sakramentach”⁴².

Oprócz uzasadnień eklezjalnego charakteru katechezy, ks. Blachnicki określił także w *Katechetyce fundamentalnej* bliższe jej zadania względem Kościoła. Z jednej strony ma to być, jak to określał, nadprzyrodzone wychowanie społeczne, z drugiej – właściwe podawanie treści o Kościele. Księdzu Blachnickiemu zależało na tym, aby przyjmując prawdę o społecznej naturze człowieka, o jego wrodzonej potrzebie życia społecznego, podejmować także religijne wychowanie społeczne. Powołując się najpierw na współczesne osiągnięcia pedagogiki, jak i na opinię o. Jacka Woronieckiego, uzasadniał, że kwestia ta staje się dzisiaj niezmiernie istotna, gdyż współczesnemu życiu chrześcijańskiemu zagraża odziedziczony po XIX wieku „indywidualizm religijny, uczynienie religii sprawą osobistą i prywatną, co znalazło swój wyraz szczególnie w zaniku poczucia społecznej odpowiedzialności za Kościół i zrozumienia obowiązku apostołstwa. Niebezpieczeństwem naszych czasów jest proces umasowienia człowieka, zagubienie się osobowości ludzkiej w masie”⁴³. Dlatego proponował, aby w odnowionej teologii i katechezie, zarówno w duchu szkoły tybińskiej, jak i na podstawie nauczania II Soboru Watykańskiego oraz nowych posoborowych katechizmów, właściwie wprowadzać do nauczania o Królestwie Bożym i Kościele, rozumianym jako mistyczne Ciało Chrystusa, prawdy o istocie społecznego nadprzyrodzonego wychowania. Pisał także, że nie wystarczy w wychowaniu religijnym doprowadzić do osobistego przeżycia dzieciństwa Bożego w Chrystusie, chociaż uważał je za podstawowe doświadczenie w procesie wychowania w wierze⁴⁴, ale „tak nawiązany głęboki stosunek młodej duszy do Zbawiciela [...] pomieścić w nadprzyrodzonych ramach społecznych, które stanowi Kościół – Mistyczne Ciało Chrystusa – i zaprawić ją do tej jedności i solidarności nadprzyrodzonej, która winna być wybitną cechą charakteru chrześcijańskiego”⁴⁵.

Katecheza o Kościele, szczególnie uwrażliwiona na Konstytucję dogmatyczną o Kościele *Lumen gentium* II Soboru Watykańskiego, ma być, zdaniem ks. Blachnickiego, pełnym odbiciem zawartych w niej treści. Proponował więc, aby w katechezie odejść od definicji katechizmowych Kościoła, a czerpać z Pisma Świętego te jego ujęcia i obrazy (lud Boży, królestwo Boże, Ciało Chrystusa, oblubienica Chrystusa, niebieskie Jeruzalem, winnica, owczarnia, budowla i świątynia), które wyrażają istotę wspólnoty Kościoła. Kościół, jak twierdził, ma być ukazany w katechezie jako misterium zbawczej obecności Chrystusa i Ducha Świętego w świecie. Osiągnię się to poprzez ścisły związek katechezy o Kościele z katechezą o sakramentach i liturgią w ogóle. Należy jednak przedstawiać sakramenty nie

⁴² F. Blachnicki, *Pisma katechetyczne. Katechetyka fundamentalna*, dz. cyt., s. 171.

⁴³ Tamże, s. 205-206.

⁴⁴ Zob. K. Misiaszek, *Dzieciństwo Boże w wychowaniu według ks. Franciszka Blachnickiego*, „Ateneum Kapłańskie” 171(2018) z. 1, s. 65-79.

⁴⁵ F. Blachnicki, *Pisma katechetyczne. Katechetyka fundamentalna*, dz. cyt., s. 209.

tylko jako znaki objawiające, ale przede wszystkim jako znaki urzeczywistniające Kościół.

Był przy tym przeciwny sztucznemu dzieleniu treści katechezy na odrębne bloki tematyczne i dowodził, że w ten sposób katechizowany nie otrzymuje całościowej wizji chrześcijaństwa, integrującej wszystkie inne wartości, nie dostrzega królestwa Bożego obecnego w Kościele, ale sumę nakazów i zakazów, obrzędów i dogmatów. Proponował więc, aby urzeczywistnić zasadę koncentracji w katechezie, szczególnie poprzez postulat chrystocentryzmu jako idei przenikającej i jednoczącej wewnątrznie całą katechezę, a realizującą się konkretnie w wydobyciu nie tyle Chrystusa historycznego, ile Chrystusa uwielbionego w liturgii. Dla niego ten postulat pokrywał się także z postulatem eklezjocentryzmu w katechezie, co pozwalało mu na jednoznaczną odpowiedź na pytanie o miejsce Kościoła w katechezie⁴⁶. Postulował zatem, aby Kościół nie był umiejscawiany w programie katechetycznym w pewnej liczbie jednostek katechetycznych, „ale cały program katechetyczny należy uważać za miejsce, w którym Kościół musi być obecny”⁴⁷. Istotne jest bowiem to, aby „cała katecheza prowadziła do Kościoła, aby poszczególne wątki tematyczne czy aspekty katechezy podobne były do strumieni wpadających do jednego morza”⁴⁸.

Dla ks. F. Blachnickiego było niezmiernie istotne, aby katecheza doprowadzała do odkrycia i przeżycia Kościoła, uwzględniając zróżnicowanego adresata, okresy jego rozwoju, uwarunkowania środowiskowe. Ponadto jeżeli katecheza ma budować Kościół poprzez wprowadzanie do niego nowych pokoleń, to zrobi to najlepiej, kiedy zostanie on przez nią dostrzeżony i przeżywany jako realna rzeczywistość. Tego rodzaju katecheza powinna jednak mieć charakter egzystencjalny, a więc wskazywać na wartości życiowe obecne w Kościele. Kościół bowiem nie może być ukazywany jako oderwana od życia, abstrakcyjna idea, ale jako rzeczywistość, której można doświadczyć, którą można przeżyć, która jest w zasięgu doświadczenia osób katechizowanych. Inaczej będzie prowadziła w nieznaną. Dlatego trzeba go doświadczać przede wszystkim w konkretnym zgromadzeniu liturgicznym, eucharystycznym, gdyż w liturgii urzeczywistnia się Kościół⁴⁹, a także – jak twierdził – „w eklezjologii rodziny chrześcijańskiej”. I to ostatnie wskazane miejsce było dla niego szczególnie ważne. Twierdził bowiem, że „wszelki trud katechezy zmierzający do budowy i odnowy Kościoła wtedy będzie owocny, gdy równoległe z nim będzie rozwijany trud odnowy Kościoła w rodzinach oraz parafiach skupionych i budowanych od stołu eucharystycznego”⁵⁰.

⁴⁶ Tamże, s. 210-211.

⁴⁷ Tamże, s. 211.

⁴⁸ Tamże.

⁴⁹ Zob. P. Kulbacki, *Teolog liturgii i mistagog*, „Ateneum Kapłańskie” 170(2018) z. 1, s. 61-64.

⁵⁰ F. Blachnicki, *Pisma katechetyczne. Katechetyka fundamentalna*, dz. cyt., s. 212-213.

3. KATECHEZA W SŁUŻBIE WIARY NA RZECZ BUDOWANIA KOŚCIOŁA

Ksiądz Franciszek Blachnicki wypracował pełną, integralną i spójną koncepcję katechezy, opowiadając się za jej wymiarem kerygmaticznym. Był przeciwnikiem katechezy, w której miałyby przeważać element antropologiczny, gdyż wyraźnie widział i dokumentował, że katecheza poprzez swoje nadmierne związki z naukami o człowieku (psychologia, pedagogika, dydaktyka) zatraciła swój pierwotny charakter. Stała się lekcją religii, w której podkreśla się głównie aspekt intelektualny i dydaktyczny. Tymczasem katecheza, jak twierdził, ma pozostawać w służbie wiary, ma wychowywać w wierze⁵¹, gdyż to właśnie wiara jest jej podstawowym celem. Cel ten utożsamia się także z celem Kościoła, dla którego wiara jego członków jest także kwestią podstawową. Wiara, jak wykazaliśmy powyżej, jest fundamentem życia Kościoła i przez nią człowiek wchodzi do jego wspólnoty. W ten sposób wiara pełni także swoją najbardziej podstawową funkcję w katechezie, jaką jest wtajemniczenie chrześcijańskie. Jak pisze ks. Wojśław Czupryński, to właśnie inicjację uznawał ks. Blachnicki za element stanowiący o tożsamości katechezy, gdyż wprowadza ona katechizowanego w doświadczenie religijne, jako niezastąpiony fundament każdej chrześcijańskiej formacji⁵². Byłoby czymś pożądanym, aby formacja ta przybrała katechumenalny charakter, a tak właśnie się dzieje w założonym przez niego Ruchu Światło-Życie⁵³.

To podkreślanie pierwszorzędnej roli wiary było dla ks. Blachnickiego nie tylko ukazywaniem obiektywnej prawdy o celu katechezy, ale płynęło także ze współczesnej sytuacji duszpasterskiej, w której odnotowuje się kryzys wiary współczesnego człowieka, wzrastającą sekularyzację życia, sceptycyzm i nihilizm⁵⁴. Możemy także dodać, że w obecnej sytuacji dochodzi jeszcze do zmian w zakresie, który powszechnie nazywa się „prywatyzacją wiary”, to znaczy traktowaniem jej jako sprawy prywatnej, zarezerwowanej tylko do życia prywatnego, z wykluczeniem jej związku z życiem społecznym. Stąd słuszne i aktualne jest spostrzeżenie ks. Blachnickiego, że wiara sprowadzona do rzędu immanentnych, humanistycznych wartości traci swoją nadprzyrodzoną moc, nie nawraca człowieka, nie angażuje osobiście i nie daje siły do rozwiązywania życiowych problemów. Równie aktualne jest jego wezwanie, aby „dziś przepowiadać wiarę,

⁵¹ Na temat wychowania w wierze zob.: r. Murawski, *Wychowanie w wierze: co to jest?*, w: *Wychowanie w wierze w kontekście przemian współczesności*, red. r. Buchta, S. Dziekoński, Katowice 2011, s. 15-26.

⁵² W. Czupryński, *Odnova parafii i duszpasterstwa. Deuterokatechumenalna koncepcja chrześcijańskiej formacji w myśli i dziele ks. Franciszka Blachnickiego*, Olsztyn 2011, s. 181.

⁵³ Zob. F. Blachnicki, *Katechumenat. Wspólnoty formacyjne we wspólnocie lokalnej. Biblioteczka animatora*, z. 2, Krościenko 2002; tenże, *Sympatycy czy chrześcijanie. Katechumenat na dziesięć godzinę*, Krościenko 2002.

⁵⁴ F. Blachnicki, *Pisma katechetyczne. Kerygmaticzna odnowa...*, dz. cyt., s. 95.

która znowu będzie wezwaniem człowieka przez Chrystusa do osobistej decyzji pójścia za Nim, jak również stawiać dzisiejszego człowieka „przed alternatywą wyboru pomiędzy Chrystusem a księciem tego świata, światłem a ciemnością, życiem a śmiercią, pomiędzy *sarx* (ciałem) i *pneuma* (duchem), mądrością tego świata a głupstwem krzyża, Królestwem Bożym a światem, *civitas Dei* (państwem Bożym) a *civitas terrena* (państwem ziemskim), pomiędzy wiarą a niewiarą. Te antytezy należą do istoty objawienia i nierozzerwalnie łączą się z chrześcijańską decyzją wiary”⁵⁵. Poza tym ks. Blachnicki apelował również – co także posiada znamiona aktualności – że „skoncentrowanie wysiłków duszpasterskich i katechetycznych na służbie dla wiary jest dziś szczególnym nakazem, podobnie jak w czasach apostołskich”⁵⁶.

Tezę o prymacie wiary w katechezie ks. Blachnicki zaczerpnął od F. K. Arnolda. Powtarzał za nim, że zwrócenie uwagi przede wszystkim na wiarę nie pomniejsza roli sakramentu w dziele odkupienia ani tym bardziej nie przedstawia jakiegoś rodzaju dualizmu czy paralelizmu, jakby chodziło o dwie odrębne drogi zbawcze. Drogi te należy natomiast widzieć w ścisłym, dynamicznym związku ze sobą. Jednakże w tym powiązaniu główny akcent spoczywa na wierze, ona bowiem stwarza pierwsze i zasadnicze zjednoczenie z Chrystusem. „W wierze dokonuje się realne i wewnętrzne zjednoczenie z Chrystusem, wiara daje uczestnictwo w Jego życiu. Dlatego wiarę należy uważać za drogę zbawczą [...] oraz za najpotężniejszą nadprzyrodzoną rzeczywistość, sprawiającą zjednoczenie z Chrystusem, który jest zbawieniem *in persona*. [...] Prymat wiary w stosunku do sakramentu wyraża się przede wszystkim w tym, że sakramenty zakładają wiarę i cała ich skuteczność uwarunkowana jest przez wiarę”⁵⁷. W ten sposób wiara posiada także swoje pierwszeństwo w pośrednictwie zbawczym, czyli w duszpasterstwie. „Oznacza to, że duszpasterstwo musi być przede wszystkim nastawione na budzenie i pogłębianie wiary”⁵⁸. W tym kontekście – twierdził Blachnicki – każdy duszpasterz i katecheta musi posiadać świadomość tej prawdy, jak również być osobiście zaangażowanym w życie wiarą, gdyż dopiero wówczas będzie ona miała decydujące znaczenie zarówno w procesie zbawczym⁵⁹, jak i w życiu. Ma również wychowywać tak, aby rzeczywiście doszło do świadomego procesu tworzenia nowego człowieka zgodnie z Ewangelią. Dlatego też zaproponował Ruchowi Światło-Życie, ale i całemu Kościołowi w Polsce, a także katechezie jako takiej – pedagogię Nowego Człowieka⁶⁰.

Ksiądz Blachnicki w swoich tekstach mówiących o wierze jako celu katechezy poświęcił wiele miejsca uzasadnieniom jej personalistycznego charakteru,

⁵⁵ Tamże, s. 96.

⁵⁶ Tamże, s. 95.

⁵⁷ Tamże, s. 93-94; zob. F. Blachnicki, *Ewangelizacja według planu Ad Christum Redemptorem*, Kraków 1988.

⁵⁸ F. Blachnicki, *Pisma katechetyczne. Kerygmaticzna odnowa...*, dz. cyt., s. 94.

⁵⁹ Tamże, s. 95.

⁶⁰ Zob. W. Czupryński, *Odnowa parafii i duszpasterstwa...*, dz. cyt., s. 181-195.

które również zaczerpnął od Arnolda. Wydobywał dane historyczne, ale przede wszystkim podkreślał, że wiara jest aktem całej osoby, która odpowiada Bogu objawiającemu się i podporządkowuje Mu całe swoje życie. Zakłada osobowe spotkanie człowieka z Bogiem w Chrystusie, jest odpowiedzią człowieka na wezwanie Boże, afirmowaniem całym życiem objawiającego się Boga jako najwyższej wartości życia. „Przedmiotem wiary jest Bóg osobowy, działający w historii dla zbawienia człowieka, a więc Chrystus, i to *Christus totus* żyjący w Trójcy Przenajświętszej, w Kościele i w nas”⁶¹. W duszpasterstwie i katechezie należałoby więc wciąż budzić i pogłębiać wiarę, nie zadowalając się faktem, że problem ten został – jak pisze Blachnicki – załatwiony raz na zawsze w systematycznym nauczaniu wiary w wieku szkolnym⁶².

Personalistyczny rys wiary domaga się uznania jej wymiaru wspólnotowego, kościelnego. Ksiądz Blachnicki odwoływał się w tym zakresie do przemyśleń francuskiego katechetyka A. Sironvala⁶³: „Wiara, do której ma wychowywać katecheza, nie jest wiarą indywidualną, lecz wiarą Kościoła. Wielu chrześcijan, nawet gorliwych, przeżywa swoje życie chrześcijańskie u boku życia Kościoła, ale nie w Kościele. Tymczasem każdy chrześcijanin jest Kościołem, bo Kościół to Chrystus cały, głowa i członki, a my jesteśmy jego członkami. I dlatego życie Kościoła wzrasta o tyle, o ile wzrasta życie wiary każdego z członków”⁶⁴. Tym samym sięgał do zasady starożytnego Kościoła, którą można określić jako *communio* wiary, w myśl której Kościół ma boskie pochodzenie. „Będąc wspólnotą powstałą z miłości Boga do człowieka, jej członkowie poczuli się do nawiązania tej szczególnej relacji z Nim poprzez akt wiary. Byli przekonani, że nie można wyznawać Chrystusa poza wspólnotą”⁶⁵. Podobne stanowisko możemy znaleźć w nauczaniu papieża Benedykta XVI, dla którego przepowiadanie misyjne Kościoła od jego początków wypływa z wiary i jest w nie zaangażowany cały Kościół⁶⁶. Tak rozumianej relacji wiary do Kościoła nie dostrzegali Sługa Boży w Kościele ludowym, masowym, w którym praktyki religijne nie zawsze wypływają z wiary lub prowadzą do niej. Z pewnością na podstawie własnych obserwacji pisał, że duszpasterze starają się skłonić wiernych do przyjmowania sakramentów, częstokroć błędnie zakładając, że mają oni wiarę i nie pytają o nią. Tymczasem – jak twierdził – jest to wielka słabość tego typu Kościoła. Dla niego było czymś oczywistym, że wiara ma być autentyczna, charakteryzująca się osobistym zaangażowaniem życiowym na rzecz Chrystusa i świata nadprzyrodzonych wartości⁶⁷. Dlatego stawiał przed katechezą i katechetami „zadanie rozbudzania i wychowania w nadchodzących

⁶¹ F. Blachnicki, *Pisma katechetyczne. Kerygmaticzna odnowa...*, dz. cyt., s. 101.

⁶² Tamże, s. 103.

⁶³ A. Sironval, *Puor une pedagogie catéchétique*, Tournai 1961.

⁶⁴ F. Blachnicki, *Pisma katechetyczne. Katechetyka fundamentalna*, dz. cyt., s. 171.

⁶⁵ N. Widok, *Charakterystyczne cechy patrystycznej eklezjologii communio*, w: *Communio w chrześcijańskiej refleksji...*, dz. cyt., s. 80-81.

⁶⁶ Benedykt XVI, Adhortacja apostolska *Verbum Domini*, nr 92.

⁶⁷ F. Blachnicki, *Pisma katechetyczne. Kerygmaticzna odnowa...*, dz. cyt., s. 105.

pokoleniach prawdziwej, nadprzyrodzonej i personalistycznej wiary. Od tego, o ile katecheza zdoła się wywiązać z tego zadania, zależy niewątpliwie przyszłość katolicyzmu w poszczególnych środowiskach”⁶⁸.

W tym miejscu nasuwa się uprawniony wniosek, że w Kościele w Polsce, w którym zrezygnowano z katechezy parafialnej, a przy tym nie podejmuje się też na większą skalę katechezy dorosłych, kryzys wiary wciąż istnieje i się pogłębia. Szkolne nauczanie religii ze swej natury nie jest zdolne rozbudzać i kształtować nadprzyrodzonej i personalistycznej wiary ani też wprowadzać do wspólnoty Kościoła żyjącego wiarą. Dlatego należałoby podjąć wezwanie ks. Blachnickiego do intensywnej pracy na rzecz odbudowy świadomości wiernych co do potrzeby naprawy naturalnych środowisk wychowawczych, a przede wszystkim rodziny i katechumenatu domowego. Jeżeli w połowie ubiegłego wieku pisał ks. Blachnicki o potrzebie tworzenia nowego duszpasterstwa wychowawczego⁶⁹, to tym bardziej wołanie to jest niezmiernie aktualne dzisiaj, gdy wielu młodych ludzi przeżywa swoje życie poza Kościołem⁷⁰.

BIBLIOGRAFIA

- Alberich E., *Katecheza dzisiaj. Podręcznik katechetyki fundamentalnej*, Warszawa 2003.
- Benedykt XVI, Adhortacja apostołska *Verbum Domini. O słowie Bożym w życiu i misji Kościoła*, Rzym 2010.
- Blachnicki F., *Ewangelizacja według planu Ad Christum Redemptorem*, Kraków 1988.
- Blachnicki F., *Sympatycy czy chrześcijanie. Katechumenat na dzisiejszą godzinę*, Krościenko 2002.
- Blachnicki F., *Katechumenat. Wspólnoty formacyjne we wspólnocie lokalnej. Biblioteczka animatora*, z. 2, Krościenko 2002.
- Blachnicki F., *Pisma katechetyczne*, t. 1: *Kerygmatyczna odnowa katechezy (Zorientowanie w problematyce)*, Warszawa 2005.
- Blachnicki F., *Pisma katechetyczne*, t. 2: *Katechetyka fundamentalna*, Warszawa 2006.
- Blachnicki F., *Pisma pastoralne. Teologia pastoralna ogólna*, t. 1, cz. 1: *Wstęp do teologii pastoralnej. Teologiczne zasady duszpasterstwa*, Warszawa 2013.
- Blachnicki F., *Teologia pastoralna ogólna*, t. 1, cz. 2: *Eklezjologiczna dedukcja teologii pastoralnej*, Warszawa 2015.
- Czaja A., *Communio w eklezjologii Soboru Watykańskiego II i w dokumentach posoborowych*, w: *Communio w chrześcijańskiej refleksji o Kościele*, red. A. Czaja, M. Marczewski, Lublin 2004, s. 109-133.

⁶⁸ Tamże, s. 107.

⁶⁹ Tamże, s. 266.

⁷⁰ Zob. K. Pawlina, *Młodzież a chrześcijański system wartości*, w: *Młodzież i jej świat: Kościół i Ojczyzna*, red. r.F. Sadowski, Warszawa 2020, s. 8-18; S.H. Zaręba, *Socjologiczna perspektywa ujęcia fenomenu polskiej młodzieży*, w: *Młodzież w przestrzeni wolności. W poszukiwaniu odpowiedzi na zmiany ustrojowe po roku 1989*, red. r.F. Sadowski, Warszawa 2014, s. 31-47.

- Czupryński W., *Odnowa parafii i duszpasterstwa. Deuterokatechumenalna koncepcja chrześcijańskiej formacji w myśli i dziele ks. Franciszka Blachnickiego*, Olsztyn 2011.
- Delahaye K., *Erneuerung der Seelsorgsformen aus der Sicht der frühen Patristik. Ein Beitrag zur theologischen Grundlegung kirchlicher Seelsorge*, Freiburg 1958.
- Graf A., *Kritische Darstellung des gegenwärtigen Zustandes der praktischen Theologie*, Tübingen 1841.
- Jan Paweł II, List apostolski *Mulieris dignitatem*, Rzym 1988.
- Kulbacki P., *Teolog liturgii i mistagog*, „Ateneum Kapłańskie” 170(2018) z. 1, s. 58-72.
- Marczewski M., *Posługa zbawcza Kościoła w ujęciu ks. Franciszka Blachnickiego*, Lublin 2000.
- Marczewski M., *Kościół jest sakramentem wspólnoty (Ks. Franciszek Blachnicki 1921–1987)*, w: *Communio w chrześcijańskiej refleksji o Kościele*, red. A. Czaja, M. Marczewski, Lublin 2004, s. 161-188.
- Marczewski M., *Słowo – wiara – sakrament. U źródeł Kościoła-Osoby*, „Ateneum Kapłańskie” 170(2018) z. 2, s. 263-278.
- Misiaszek K., *Dzieciństwo Boże w wychowaniu według ks. Franciszka Blachnickiego*, „Ateneum Kapłańskie” 171(2018) z. 1, s. 65-79.
- Misiaszek K., *Ks. Franciszek Blachnicki twórcą nowego ujęcia katechetyki i katechezy*, „Ateneum Kapłańskie” 170(2018), z. 2, s. 249-254.
- Misiaszek K., *Kościół jako komunია w przekazie katechetycznym*, w: *Communio w chrześcijańskiej refleksji o Kościele*, red. A. Czaja, M. Marczewski, Lublin 2004, s. 445-461.
- Murawski R., *Wychowanie w wierze: co to jest?*, w: *Wychowanie w wierze w kontekście przemian współczesności*, red. r. Buchta, S. Dziekoński, Katowice 2011, s. 15-26.
- Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, *Dyrektorium katechetyczne*, Watykan 2020 (wyd. pol. Kielce 2020).
- Pawlina K., *Młodzież a chrześcijański system wartości*, w: *Młodzież i jej świat: Kościół i Ojczyzna*, red. r.F. Sadowski, Warszawa 2020, s. 8-18.
- Sironval A., *Puor une pedagogie catéchétique*, Tournai 1961.
- Szymczak W., *Promotor wspólnoty – zwiastun „wiosny Kościoła”*, „Ateneum Kapłańskie” 170(2018) z. 1, s. 21-41.
- Widok N., *Charakterystyczne cechy patrystycznej eklezjologii communio*, w: *Communio w chrześcijańskiej refleksji o Kościele*, red. A. Czaja, M. Marczewski, Lublin 2004, s. 79-107.
- Zaręba S. H., *Socjologiczna perspektywa ujęcia fenomenu polskiej młodzieży*, w: *Młodzież w przestrzeni wolności. W poszukiwaniu odpowiedzi na zmiany ustrojowe po roku 1989*, red. r.F. Sadowski, Warszawa 2014, s. 31-47.